

211 . Săcele | Județ: Brașov | Punct: Valea Baciului, Bunloc, Durbav | Anul: 2006

Anul: 2006

Cod RAN: 40447.12

Perioade: Preistorie, Antichitate

Epoci: Epoca bronzului, Epoca romană timpurie

Tipuri sit: locuire, exploatare/carieră

Categorii sit: Apărare (construcții defensive), Domestic, Neatribuit

Autori: Cristian Ioan Popa, Radu Totoianu

Instituții: Muzeul Municipal "Ioan Raica" Sebeș, Muzeul Municipal "Ioan Raica" Sebeș

Raport

În toamna anului 2006 (în perioada 30 octombrie-18 noiembrie), au fost întreprinse cercetări de teren și sonde arheologice pe raza municipiilor Săcele și Brașov (jud. Brașov) cu scopul estimării potențialului arheologic al zonei.

Pe data de 28.10.2006 am efectuat periegeze pe raza municipiului Săcele, în punctele numite Valea Baciului, Bunloc și Durbav soldate cu următoarele constatări:

1. Pe malul drept al Văii Baciului, la E de localitate se află un mamelon de deal pe vârful căruia se pot observa intervenții antropice sub forma unui posibil "val" ce înconjoară platoul superior. "Valul" discontinuu pe traiectul său este puternic aplatizat fiind păstrat pe o înălțime de max. 0,50 m. Epocă greu de precizat.

2. Pe Durbav, unul dintre dealurile piemontane situat la sud-estul municipiului Săcele, a fost identificată pe baza materialului ceramic o așezare aparținând culturii Wietenberg. Șaua prelungă este barată în zona platoului superior, cu un șanț și val de pământ, ce sugerează existența unei așezări de tip promontoriu barat. Relația posibilei fortificații de aici cu locuirea Wietenberg poate fi doar presupusă.

3. Între Valea Baciului și Valea Timișului se ridică Dealul Bunloc, ce domină spre SE șesul Depresiunii Țării Bârsei. Văzut dinspre această depresiune, dealul are aspectul unui platou înclinat de formă triunghiulară, cu pante abrupte spre bază. Prin zona împădurită poate fi urmărit traseul unei incinte de piatră de formă triunghiulară ce cuprinde partea mediană și superioară a dealului, începând de la altitudinea de 884 m până în vârful acestuia, la 1183 m. Zidul de piatră are o lungime de cca. 3500 m și cuprinde un perimetru de cca. 80 ha fiind lucrat din piatră locală de calcar, fără liant. Grosimea medie a acestuia este de 1 m, pe alocuri îngustându-se până la cca. 0,80 m iar în zona cea mai înaltă ajungând până la peste 1,50 m. Înălțimea păstrată variază de la cca. 0,30-0,40 m până la cca. 1,00 m.

Traseul incintei este, în general, liniar, urmând fie curba de nivel, fie șaua dealului. Din loc în loc se pot observa rupe de pantă, în care zidul face colțuri în unghi aproximativ drept. Pe latura de est, unde a fost identificat un astfel de unghi drept, o porțiune de zid lipsă sugerează posibila existență, în acest loc, a unei intrări în incintă. Accesul pe văi era barat prin "bucle" (zid de baraj de tip cheie) cu partea concavă îndreptată extra muros.

4. Săcele-Valul Tătarilor. Între dealul de la Valea Baciului și înălțimea numită Bâtea (Coasta Vătafului), ultima aflată în hotarul Brașovului, se observă urmele unui val de pământ, de mari dimensiuni, care închidea întreaga vale a Timișului spre Depresiunea Bârsei. Din valul păstrat inițial pe o lungime de cca. 1200 m se mai păstrează doar o mică porțiune, înspre Valea Baciului, restul fiind distrus în cursul acestui an (2006) cu ocazia unor lucrări de nivelare a terenului din zonă. În sectorul neafectat acesta se păstrează pe o înălțime de cca. 4 m și o lățime de cca. 4,5 m. Până în urmă cu câteva decenii, în aval, către Brașov în fața valului se păstra și un șanț adânc, între timp colmatat, șanț a cărei vechime este confirmată de consemnarea sa pe hărțile iosefine din sec. al XVIII-lea sub numele de Schantz.

Cercetările pe traseul distrus al valului au condus la următoarele constatări:

- valul a fost lucrat din pământ și balast având o structură compactă;
- în apropiere de cursul Văii Timișului, pe locul săpării fundației unui hotel, ce taie valul, a fost observat șanțul în formă de ic (V), colmatat cu depuneri de nisip și pietriș, ce avea o deschidere la partea superioară de cca. 3 m și o ad. de cca. 2,5-3 m.
- valul închidea în întregime Valea Timișului, cu un traseu ușor arcuit, asemenea unui baraj și se oprea la cursul de apă amintit. În acest mod este redat și șanțul de una din hărțile iosefine.

Nu a fost reperat în această zonă nici un fel de material de interes arheologic.

După evaluarea potențialului arheologic al zonei s-a decis sondarea punctelor de interes, pentru acest an (2006) avându-se în vedere incinta de piatră de la Săcele-Bunloc.. Demararea și finalizarea cercetărilor a fost mult îngreunată de condițiile meteorologice nefavorabile (ploi, lapoviță, ninsoare) specifice lunii noiembrie la cota 1000 în zona Brașovului.

Întrucât în cursul anului precedent (2005) au fost întreprinse săpături de sondare în interiorul incintei, în zona numită Platoul s-a optat pentru continuarea cercetărilor în acest sector.

Punctul, numit impropriu Platou, se prezintă sub forma unui mamelon situat în partea de SSV a incintei, în locul numit de localnici Lazuri. Aspectul actual de platou se datorează intervențiilor mecanizate din urmă cu două decenii², care au nivelat partea superioară a dealului.

Data fiind suprafața extrem de vastă din interiorul incintei (cca. 80 ha!), unitatea de cercetare a fost trasată la 2 m E de săpătura din anul 2005, unde deja aveam informația existenței unor urme de locuire și cu scopul verificării stratigrafiei și a relației dintre locuire și incintă³.

S I/2006

Secțiunea I (20 x 2 m) taie aprox. 1/4 din suprafața actuală a “platoului” fiind orientată perpendicular pe buza acestuia și coboară pe panta sudică până în preajma zidului de incintă.

Întrucât vremea nefavorabilă nu a permis finalizarea cercetărilor în această secțiune, vom descrie realitățile arheologice observate până la terminarea campaniei, care au un caracter preliminar.

Sub stratul de humus vegetal recent, în m. 0-3, începând cu ad. de 0,10 m au apărut bucăți de calcar dislocate din stratul geologic, după care se conturează un strat galben cu rocă locală, steril din punct de vedere arheologic. În acest sector săpătură s-a adâncit până la -0,30 m, nefiind descoperite nici un fel de materiale. Începând cu m. 3 sub humusul recent au apărut mai multe aglomerări de bolovani și o amenajare din rocă locală care, după adâncirea săpăturii s-au dovedit a aparține sec. XX, după cum urmează:

- la m 3,50, la ad. de 0,30 m a apărut un fragment dintr-o cărămidă.
- începând cu m 7,50 până în dreptul m. 11,40 s-au conturat resturile unei amenajări ridicate din piatră de calcar, gresie și mortar (Amenajarea 1). A fost surprinsă, pe o înălțime de 0,20 m, doar infrastructura construcției de formă rectangulară, din care s-a păstrat talpa lucrată din piatră legată cu mortar. Lipsa elevației acestei amenajări se explică prin prisma nivelărilor amintite, petrecute acum două decenii.

În secțiune a fost surprins, în dreptul m 11,40, unul dintre colțurile construcției, ce forma un unghi drept, marcat printr-un bolovan de mari dimensiuni. Talpa era lucrată din pietre așezate în cant, cu două fețe relativ netede, având lățimi cuprinse între 0,10-0,25 m. Dimensiunile amenajării nu pot fi apreciate exact, dar putem estima latura scurtă ca având 2 m și precizăm că una din laturile lungi surprinse în secțiune măsoară 3 m și continuă în ambele profile.

Singurul material descoperit în interiorul amenajării, cât și în vecinătatea acesteia este format dintr-o bucată de tablă groasă, sârmă ghimpată, un tub de pastă de dinți germană, un placheu de încălțăminte, sârmă de telefon, fragmente de sticlă de la diferite recipiente. Tot în acest areal a apărut și un fragment de cauciuc ce aparținea unor șenile, cel mai probabil ale buldozerului care a realizat nivelarea mamelonului.

În buza “platoului” sub stratul vegetal, la adâncimea de 0,10 m s-a conturat o aglomerare de pietre și

bolovani, de dimensiuni foarte variate (ce ajung până la dimensiuni de cca. 0,50 m), ce coboară pe pantă spre zidul de incintă.

Săpătura s-a adâncit în secțiune între m 4-10, după demontarea resturilor amenajării din secolul trecut. Astfel, între - 0,30-0,60 m a fost observat un sol de culoare galbenă, cu multă rocă locală (calcar) spartă, fără materiale arheologice. Între m 5-8 sondajele s-au adâncit până la 0,80 m, unde s-au oprit, prilej cu care a fost relevat, începând cu adâncimea de 0,60 m, un strat de culoare neagră. Acest strat corespunde nivelului de cultură surprins și în campania din anul 2005, din care sunt prezentate fragmente ceramice lucrate cu mâna rudimentară și încadrate în preistorie⁴. Noi am descoperit un singur fragment ceramic, neornamentat, lucrat grosier, de culoare cenușie, păstrând la interior urmele unui slip maroniu. Fragmentul ceramic poartă urme de rulare și credem că se datează la începutul epocii bronzului. Probabil de locuirea preistorică se leagă și mai multe bucăți de cuarțit găsite la adâncimi diferite în secțiune, unele cu urme de rulare.

S II/2006

La cca. 200 m V de S I, pe o pantă ce coboară către vechea cabană de pe Bunloc a fost trasată o nouă secțiune (S II/2006, cu dimensiunile de 10 x 2 m) pentru sondarea zonei. Dispunerea unității de cercetare în acest punct este motivată de descoperirea, în mușuroaie, a unor fragmente de chirpici, fapt ce sugera existența unei locuiri pe acest loc.

La mică adâncime, după decopertarea solului vegetal, între m. 7-8 ai secțiunii au apărut fragmente de chirpici și cărbune confirmând supozițiile privind existența unei intervenții antropice. După răzuirea grundisului, la ad. de 0,15 m, între m. 4-8,50 s-a conturat o groapă de formă neregulată ce intră în profilul de nord. Complexul se adâncește cu 0,20 m față de nivelul de conturare și se oprește în stratul galben, steril din punct de vedere arheologic. Atât în interiorul gropii, cât mai cu seamă în afara acesteia, pe laturile de E și SE au apărut aglomerări neregulate de piatră locală de calcar. Din observațiile înregistrate nu credem că exista o legătură directă între pietre și groapa menționată.

Singurele materiale descoperite în groapă sunt formate din bucăți de chirpici, în general de mici dimensiuni și bucăți de lemn carbonizat. Nu s-a descoperit nici un fragment ceramic sau obiect de interes arheologic. După arderea și textura chirpiciului acesta pare destul de recent, probabil din epoca modernă. Datarea pare a fi susținută și de descoperirea în imediata vecinătate a secțiunii (în spatele fostei cabane) a unor fragmente ceramice ce aparțin, în linii mari, sec. XVII-XVIII.

În restul secțiunii nu au fost descoperite alte materiale de interes arheologic, peste tot apărând stânca și solul galben care formează stratul geologic al dealului.

Concluzii

Cercetările din acest an de la Săcele-Bunloc constituie, trebuie spus de la bun început, doar un punct de plecare al unei investigații cu multe necunoscute, datorate complexității situației din teren. Prin urmare și concluziile ce se pot desprinde din această evaluare, îngreunată în bună măsură de timpul nefavorabil, au un caracter preliminar. În lipsa unor date concrete, atât de ordin arheologic cât și de ordin istoric ipotezele prezentate mai jos au ca suport mai mult supoziții de ordin teoretic și logic.

Dat fiind caracterul aparte al incintei de piatră de pe Bunloc, apariție cu totul insolită în peisajul fortificațiilor din Transilvania, am încercat ca observațiile de ordin arheologic să le completăm cu cele de ordin istoric și toponimic referitoare la zona în discuție.

Reamintim că în cercetarea noastră am pornit de la concluzia elaborată în urma săpăturilor întreprinse în anul 2005 de Dana Marcu-Istrate și Angel Istrate că incinta de piatră de pe Bunloc reprezintă resturile "unei așezări fortificate, ai cărei locuitori foloseau o ceramică rudimentară, prost arsă și modelată manual⁵.

Concluziile oferite de datele arheologice

I. Problema celei de-a doua incinte (intra muros) de pe "Platou"

În cercetarea din anul 2005 se afirmă că la marginea "platoului" din perimetrul mării incinte de piatră ar fi fost surprins traiectul unei alte incinte mult mai mici. Întrucât din profilul stratigrafic al secțiunii I/2005 nu reiese nici un zid (fundăție, elevație)⁶ bănuim că singurul indiciu în această interpretare l-a constituit

aglomerarea de piatră prăbușită pe panta “platoului”. Această aglomerare a fost interpretată de autorii campaniei precedente drept resturile unui zid sec de piatră ce înconjură intra muros marginea “platoului”, formând o a doua incintă, cu aspect circular⁷. Această catalogare pare, cel puțin în acest stadiu, infirmată de o serie de realități:

- în dreptul m 12 (în zona așa-zisului “zid”) au fost descoperite mai multe fragmente de mortar dislocate din Amenajarea 1 din sec. XX;

- în dreptul m. 12,90 între bolovanii prăbușiți pe pantă a apărut un fragment de scândură, antrenată, cel mai probabil, tot cu prilejul nivelării din anii ‘80 ai secolului trecut.

Întrucât avem informații că în anii ‘80 ai secolului trecut zona a fost nivelată cu utilaje mecanizate pare mult mai probabil ca așa-zisul “zid” sec de piatră să reprezinte, în realitate, piatră dislocată, împinsă spre marginea platoului, formând o “centură” ad-hoc, fără nici o tangență cu vreun sistem defensiv, cu atât mai mult preistoric.

Cât privește relația așa-zisului “zid” sec de piatră al incintei mici cu locuirea preistorică lucrurile sunt clare. Atât din fotografiile și profilul secțiunii prezentate în raportul săpăturii anterioare⁸ cât și din observațiile noastre, nivelul preistoric, probabil Schneckenberg⁹, este suprapus de un strat de pământ de culoare galbenă cu rocă spartă¹⁰, peste care se află “zidul”, de fapt nivelul de bolovani împinși pe pantă în sec. XX.

Datarea incintei mari de piatră

Dat fiind faptul că incinta de piatră, cu o suprafață de cca. 80 ha, nu a fost încă abordată prin săpături sistematice nu putem avea un punct de sprijin decât în observațiile de teren prezentate la începutul raportului.

Se remarcă, de la bun început dimensiunile mari ale incintei fapt care a și ridicat numeroase semne de întrebare în rândul specialiștilor referitor la caracterul defensiv și chiar antropoc al amenajării.

O datare a fortificației în epoca bronzului credem că este cu totul exclusă, cu toate că Dana Marcu Istrate și Angel Istrate înclinau să o plaseze în epoca preistorică. Împotriva acestei ipoteze pledează, în primul rând, considerente ce țin de realitățile specifice preistoriei nord-dunărene, între care am enumera:

- Suprafața extrem de mare a incintei (cca. 80 ha). Cei 3,5 km de zid sec cât măsoară întregul traseu al incintei nu puteau fi ridicați de o comunitate (sau mai multe comunități) de la începutul epocii bronzului, de când datează ceramica descoperită pe Bunloc. Chiar dacă ar fi din bronzul evoluat, până la zidurile ciclopice de la Micene diferențele sunt cu totul notabile. O datare, de asemenea, la începutul epocii fierului, de când se cunosc o serie de fortificații hallstattiene, unele de dimensiuni apropiate, particularitatea folosirii în exclusivitate doar a pietrei în locul valului de pământ nu poate fi luată în calcul ca o posibilă soluție.

- Tipul de arhitectură militară. După traiectul urmat de zidul incintei, acesta a fost elaborat avându-se la bază cunoștințe de arhitectură și strategie militară. Zidurile în unghi drept, zidul de acostament, “buclele” făcute de zid la trecerea prin văi sugerează o fortificare în care se puneau în valoare anumite cunoștințe de strategie folosindu-se materialul cel mai la îndemână: roca locală.

Toponimia

Un posibil reper în datarea incintei de pe Bunloc îl poate oferi și toponimia zonei. Cel mai sugestiv toponim cu rezonanță istorică este cel de Valul Tătarilor aflat în Săcele, la poalele dealului Bunloc. După cum am prezentat mai sus, toponimul desemnează un val de pământ cu lungimea de cca. 1,2 km ce barează Valea Timișului, între dealul Bâta și un deal de pe Valea Baciului. Pentru toponimul Bunloc nu am găsit încă o explicație plauzibilă, dar menționăm faptul că pe una din hărțile iosefine apare sub forma de Bolnok. Interesant este și un alt toponim, Lazuri, cu care este desemnată zona “platoului” și de sub “platoul” de pe Bunloc. Pe lângă sensul de “teren defrișat, curătură”, “pădure tăiată”, acesta este întâlnit ca desemnând și un “loc îngădit”¹¹, ceea ce poate fi cazul pentru zona în discuție. Aici poate fi dat ca exemplu comparativ toponimul de Laz întâlnit pe valea Sebeșului (jud. Alba), unde se află o fortificație de la începutul evului mediu.

Comparând observațiile de teren cu cele de ordin toponimic și istoric pare probabil ca elementele defensive din hotarul municipiului Săcele, de la Valul Tătarilor și Bunloc / Lazuri să aparțină evului mediu timpuriu. Eforul imens solicitat de ridicarea acestor elemente cu caracter defensiv nu putea fi inițiat decât ca urmare a unei amenințări serioase. Această amenințare o putea constitui invazia tătară, lucru sugerat și de numele imensului val numit de localnici Valul Tătarilor. Privite prin prisma acestei ipoteze de lucru, fortificațiile amintite de la Săcele formau un sistem defensiv unitar. Nu este exclus ca și zidul de piatră surprins la Brașov-Bâtca, aflat la unul din capetele Valului Tătarilor (vezi raportul Brașov-Bâtca) să facă parte din același sistem. Am avea, în acest mod, de-a face cu o linie defensivă din pământ, posibil cu dublă palisadă (sugerată de lățimea mare a coamei valului) probabil supravegheată la cele două capete de turnuri de observație (Bâtca și Valea Baciului). Totuși, un astfel de sistem defensiv se vedea vulnerabil pe flancuri, lucru valabil și pentru Valul Tătarilor de la Săcele ușor de atac ocolind latura de est, dinspre actualul cartier Noua al Brașovului.

Problematică în acest caz este datarea zidurilor seci de piatră în prima jumătate a sec. al XIII-lea, când, așa cum apreciază A. A. Rusu, populația locală din Transilvania nu cunoștea această tehnică de ridicare a fortificațiilor. Majoritatea specialiștilor acceptă că primele fortificații de piatră transilvănene sunt ridicate după marea năvălite tătară din 1241, cele mai multe construite în a doua jumătate a sec. al XIII-lea. În acest sens ne informează și Rogerius, contemporan evenimentelor tragice de atunci, care ne spune că “retrăgându-ne în Transilvania unde rămăsese o mulțime de oameni și (unde) după trecerea lor (a tătarilor) fuseseră ridicate foarte multe fortificații”. Chiar în Conciliul Lyon I din 1245, în urma invaziei tătare, privită ca o problemă europeană, se recomandă insistent fortificarea tuturor zonelor pe unde această populație ar fi putut năvăli din nou¹². În Transilvania însă fortificarea trecerilor se produce chiar mai repede, în 1242, după cum regăsim în analele dominicanului italian Tholomeus, originar din Luca. Acesta, într-un paragraf dedicat evenimentelor din anul 1230, vorbește despre lucrările de fortificație realizate de ollici și siculi, iar într-o altă lucrare a aceluiași autor, concepută între 1313-1317 amintește despre invazia mongolilor în Europa, vorbind despre forțarea de către năvălitori a munților Riphei, munți identificați de V. Spinei cu lanțul răsăritean al Carpaților, pe care regalitatea maghiară îl apăra cu ajutorul acelorași români și secui pomeniți de cronicar¹³. Aceste elemente de fortificare ce închideau pasurile de trecere au fost însă depășite iar armata condusă de voievodul Transilvaniei înfrântă, detașamentele mongole înaintând spre V, de-a lungul Oltului, la 11 aprilie 1241 ocupând și devastând Sibiul de unde au continuat acțiunile de jaf spre Ungaria¹⁴.

La est de Brașov, o linie fortificată impozantă, numită Șanțul roșu străbate pe o lungime de 11-12 km zona dintre bazinele Sf. Gheorghe și Tg. Secuiesc, între satele Lisnău și Bită. Săpăturile arheologice, care au tăiat valul au constatat existența unor urme de pari de la palisada incendiată¹⁵. Fortificația este considerată drept o prisacă¹⁶, deși s-au emis și păreri contrare care elimină valul dintre fortificațiile medievale timpurii sigure¹⁷. Includerea valului din secuime (Șanțul roșu) în rândul unor fortificații de graniță atrage după sine, pe de o parte existența la acea vreme prisăci complexe, cu val și palisadă (pe lângă cele “clasice”, cu perdele de pădure)¹⁸ și posibila atribuire a Valului Tătarilor aceluiași sistem defensiv. În sprijinul acestei idei ar veni și faptul că pe aici va trece ulterior și granița regatului maghiar, ce respectă vechiul traect al ultimelor prisăci ridicate la dreapta Oltului, cu fortificații ce vor fi ridicate din pământ și piatră. Aceste prisăci vor fi abandonate în a doua jumătate a sec. al XIII-lea¹⁹. Pe teritoriul aflat între Munții Făgăraș și Olt exista granița politică a regatului maghiar, o zonă colonizată cu pecenegi, secui și sași²⁰. Singura mențiune recentă pe care o cunoaștem referitoare la discutarea Valului Tătarilor în contextul valurilor de pământ din Țara Bârsei o datorăm lui A. A. Rusu, care preia o informație din perioada interbelică. Aceasta menționează Valul Tătarilor în legătură cu Pasul Timiș²¹, pe care trebuie să-l fi închis. De altfel, dovezi toponimice ale existenței unor zone de trecere în vecinătatea Brașovului sunt și cele de Predeal și Predeluș, traduse prin “hotar, limită, frontieră”²².

Ulterior marii invazii tătare vechile fortificații de pământ și prisăcile vor fi înlocuite cu cetăți de piatră. Credem că nu poate fi exclus faptul ca în partea de sud-est a Transilvaniei și în Țara Bârsei arhitectura militară din piatră să fi apărut ceva mai timpuriu decât în restul spațiului intracarpatic. Motivația ar putea constitui tocmai apropierea de trecerile peste Carpați Orientali, de unde venea direct pericolul unor noi invazii ale tătarilor. Așa se explică și datarea timpurie a cetăților de piatră din secuime și a celei de la Feldioara, lângă Brașov²³. Nu este exclus ca la Săcele-Bunloc să ne aflăm în fața primei fortificații de piatră

din zona Braşovului ridicată chiar de populaţia acestuia, cu rol de refugiu, între evenimentele tulburi din invazia tătară de la 1241 şi construirea celei dintâi cetăţi, pe Tâmpa. Asemănările pentru planurile incintei de piatră de la Săcele-Bunloc şi Braşov-Tâmpa²⁴, păstrând proporţiile, probabil nu este întâmplătoare.

La finalul acestor consideraţii, dată fiind importanţa siturilor de la Săcele-Bunloc şi Valul Tătarilor, în vederea clarificării şi susţinerii punctelor de vedere exprimate recomandăm continuarea cercetărilor arheologice.

Informaţii suplimentare online

[Raportul 3806 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
